

۹۷۱۴۱۹
۹۷۱۴۱۰

حقوق بین الملل و ابعاد سیاسی نظامی امنیت انرژی های فسیلی

تألیف

دکتر احمد مؤمنی راد
عضو هیات علمی دانشگاه تهران

دکتر الهام امین زاده
عضو هیات علمی دانشگاه تهران

ناصر خداپرست
کارشناس ارشد حقوق بین الملل

شماره مسلسل ۹۳۹۶

شماره انتشار ۳۸۹۴

انتشارات دانشگاه تهران

سرشناسه	امین زاده، الهام، ۱۳۴۳-
عنوان و نام پدیدآور	حقوق بین الملل و ابعاد سیاسی و نظامی امنیت انرژی های فسیلی / تألیف الهام امین زاده، احمد مؤمنی راد، ناصر خداپرست.
مشخصات نشر	تهران: دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	۲۴۷ ص:، جدول.
فروست	انتشارات دانشگاه تهران؛ شماره انتشار ۳۸۹۴.
شابک	978-964-03-7165-7
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	کتابنامه: ص. [۲۲۹]-۲۴۷؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	امنیت انرژی (حقوق بین الملل)
موضوع	امنیت انرژی
موضوع	سیاست انرژی - همکاری های بین المللی
موضوع	سوخت های فسیلی
شناسه افزوده	مومنی راد، احمد، ۱۳۴۰-
شناسه افزوده	خداپرست، ناصر، ۱۳۴۵-
شناسه افزوده	دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات
رده بندی کنگ	۱۳۹۷ الف ۸ / ۱۲ / HD۹۵۰۲
رده بندی دیوکی	۳۳۳/۷۹
شماره کتابشناسی ملی	۴۹۱۴۶۲۴

این کتاب مشمول قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان است. تکثیر کتاب به هر روش اعم از فتوکپی، ریسوگرافی، تهیه فایل های pdf، لوی، کرده، بازپسی، ر و بلاگها، سایتها، مجلهها و کتاب، بدون اجازه کتبی ناشر مجاز نیست و موجب پیگرد قانونی می باشد. و تمامی حقوق برای ناشر محفوظ است.

ISBN:978-964-03-7165-7

9 789640 371657

عنوان: حقوق بین الملل و ابعاد سیاسی و نظامی امنیت انرژی های فسیلی
تألیف: دکتر الهام امین زاده - دکتر احمد مؤمنی راد - ناصر خداپرست

ویرایش ادبی: فرشاد رضوان

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: ۱۳۹۷

شمارگان: ۲۰۰ نسخه

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

چاپ و صحافی: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

«مسئولیت صحت مطالب کتاب با مؤلفان است»

بها: ۲۰۰۰۰ ریال

خیابان کارگر شمالی - خیابان شهید فرش فرشی مقدم - مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران
پست الکترونیک: press@ut.ac.ir - تارنما: <http://press.ut.ac.ir>
بخش و فروش: تلفکس ۸۸۳۳۸۷۱۲

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	ز
مقدمه.....	ش
بخش اول - امنیت انرژی در حقوق بین الملل.....	۱
فصل اول - امنیت انرژی در اسناد و معاهدات بین المللی.....	۳
مبحث اول: معاهده منشور انرژی.....	۳
گفتار اول: تاریخچه کمیسیون معاهده منشور انرژی اروپا.....	۳
گفتار دوم: موضوعات و اهداف اصلی معاهده منشور انرژی.....	۴
مبحث دوم: موافقت نامه های سازمان تجارت جهانی.....	۸
گفتار اول: اصول اساسی سازمان تجارت جهانی.....	۸
گفتار دوم: موضوعات اساسی امنیت انرژی در سازمان تجارت جهانی.....	۸
بند اول: انرژی و حفاظت از محیط زیست.....	۱۱
بند دوم: عرضه کافی و بدون انقطاع انرژی.....	۱۲
بند سوم: آزادی ترانزیت مطمئن و بدون خطر انرژی.....	۱۳
مبحث سوم: اسناد و معاهدات اتحادیه اروپا.....	۱۴
گفتار اول: سند سبز کمیسیون اروپا در زمینه امنیت عرضه انرژی.....	۱۵
گفتار دوم: مقررات، تصمیمات و دستورالعمل های اتحادیه اروپا.....	۱۵
بند اول: دستورالعمل 1998/30/EC.....	۱۵
بند دوم: دستورالعمل 2001/77/EC.....	۱۵
بند سوم: دستورالعمل 2003/55/EC.....	۱۶
بند چهارم: دستورالعمل های 2001/77/EC, 2002/91/EC, 2003/30/EC و 2005/32/EC در ارتباط با محیط زیست و امنیت انرژی.....	۱۶
بند پنجم: دستورالعمل 2008/114/EC.....	۱۷
بند ششم: دستورالعمل 2010/994/EC.....	۱۷
بند هفتم: دستورالعمل 2010/31/EU.....	۱۷

- بند هشتم: دستورالعمل 2012/27/EU..... ۱۷
- بند نهم: قانون (EU) 347/2013..... ۱۸
- بند دهم: قانون (EU) 256/2014..... ۱۸
- بند یازدهم: تصمیم (EU) 2017/68..... ۱۸
- گفتار سوم: سند سیاست خارجی در مورد تأمین منافع انرژی اروپا..... ۱۸
- گفتار چهارم: اعلامیه کمیسیون اروپا موسوم به «انرژی ۲۰۲۰- برنامه‌ای برای انرژی امن، قابل دوام و ارزان»..... ۱۹
- گفتار پنجم: قانون اساسی جدید اتحادیه اروپا (معاهده لیسیون)..... ۱۹
- مبحث چهارم: اساننامه سازمان نفتا..... ۲۰
- گفتار اول: تاریخچه سازمان نفتا..... ۲۰
- گفتار دوم: موضوعات اساسی امنیت انرژی از منظر سازمان نفتا..... ۲۰
- بند اول: عرضه مطمئن و مستمر انرژی..... ۲۱
- بند دوم: امنیت سایه‌گذاری خارجی..... ۲۱
- بند سوم: کنترل تقاضای انرژی و توسعه انرژی‌های تجدیدپذیر..... ۲۱
- بند چهارم: حفظ محیط زیست..... ۲۲
- فصل دوم- امنیت انرژی در رویه دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی..... ۲۵**
- مبحث اول: رویه دولت‌ها و سازمان‌های تأثیرگذار در تولید نفت و گاز..... ۲۵
- گفتار اول: رویه دولت‌های تأثیرگذار در تولید نفت و گاز..... ۲۵
- بند اول: ایران..... ۲۵
- بند دوم: عراق..... ۲۹
- بند سوم: عربستان..... ۳۱
- بند چهارم: کانادا..... ۳۲
- بند پنجم: نروژ..... ۳۴
- بند ششم: منطقه آمریکای لاتین..... ۳۵
- بند هفتم: روسیه..... ۴۰
- بند هشتم: مکزیک..... ۴۲
- بند نهم: نیجریه..... ۴۳
- بند دهم: سیرالئون..... ۴۴
- گفتار دوم: رویه سازمان‌های تأثیرگذار در تولید نفت و گاز..... ۴۴

بند اول: سازمان کشورهای صادرکننده نفت (اوپک).....	۴۵
بند دوم: اتحادیه آفریقا.....	۴۷
مبحث دوم: رویه دولت‌ها و سازمان‌های تأثیرگذار در مصرف نفت و گاز.....	۴۹
گفتار اول: رویه دولت‌های مصرف‌کننده نفت و گاز.....	۴۹
بند اول: آمریکا.....	۴۹
بند دوم: چین.....	۵۰
بند سوم: ژاپن.....	۵۲
بند چهارم: سنگاپور.....	۵۳
بند پنجم: نیوزلند.....	۵۴
بند ششم: دانمارک.....	۵۵
بند هفتم: آلمان.....	۵۷
بند هشتم: اسپانیا.....	۵۸
بند نهم: استرالیا.....	۵۹
بند دهم: هند.....	۶۰
گفتار دوم: رویه سازمان‌های تأثیرگذار در مصرف نفت و گاز.....	۶۱
بند اول: آرژانس بین‌المللی انرژی.....	۶۱
بند دوم: رویه نهادهای سازمان ملل متحد.....	۶۲
بند سوم: سازمان کشورهای جنوب شرق آسیا (اسه‌آن).....	۶۴
بند چهارم: سازمان آتلانتیک شمالی (ناتو).....	۶۵
فصل سوم - مفهوم و ابعاد امنیت انرژی.....	۶۷
مبحث اول: مفهوم امنیت انرژی.....	۶۷
مبحث دوم: ابعاد امنیت انرژی.....	۶۹
گفتار اول: بعد سیاسی - نظامی.....	۶۹
گفتار دوم: بعد اقتصادی.....	۷۲
گفتار سوم: بعد زیست محیطی.....	۷۲
بخش دوم - ریسک‌های سیاسی و نظامی نفت و گاز در حقوق بین‌الملل.....	۷۵
فصل اول - تحریم‌های اقتصادی بین‌المللی نفت و گاز.....	۷۹
مبحث اول: بررسی تحریم‌های اقتصادی در حقوق بین‌الملل.....	۸۰

۸۰	گفتار اول: ملاحظات مقدماتی در زمینه تحریم‌های اقتصادی
۸۱	بند اول: تعریف تحریم اقتصادی
۸۲	بند دوم: انواع تحریم‌های اقتصادی
۸۵	گفتار دوم: نظرهای موافقان و مخالفان تحریم‌های اقتصادی
۸۵	بند اول: استدلال‌های موافقان تحریم‌های اقتصادی
۸۷	بند دوم: استدلال‌های مخالفان تحریم‌های اقتصادی
۹۹	گفتار سوم: آثار تحریم‌های اقتصادی بر قواعد حقوق بین‌الملل
۱۰۰	بند اول: تحریم‌های اقتصادی و حقوق بین‌الملل بشر
۱۰۴	بند دوم: تحریم‌های اقتصادی و قواعد خاص منشور ملل متحد
۱۰۸	بند سوم: اعمال تحریم‌های اقتصادی و قواعد عام حقوق بین‌الملل
۱۰۹	مبحث دوم: بررسی مشروعیت تحریم نفت اتحادیه اروپا علیه ایران از منظر حقوق بین‌الملل
۱۱۱	گفتار اول: تحریم اتحادیه اروپا و تفسیر قطعنامه‌های شورای امنیت
۱۱۴	گفتار دوم: بررسی قابلیت وجود اقدام متقابل برای نقض تعهدات NPT علیه ایران
۱۱۴	بند اول: بررسی مشروعیت اقدام متقابل اتحادیه اروپا علیه ایران
۱۲۵	بند دوم: رابطه میان شورای امنیت تحت فصل ۷ منشور و اقدام متقابل اتحادیه اروپا
۱۲۷	مبحث سوم: بررسی برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) و تحریم‌های نفت و گاز
۱۲۸	گفتار اول: برجام و بازگشت‌پذیری تحریم‌های ثانویه آمریکا
۱۳۳	گفتار دوم: برجام و بازگشت‌پذیری تحریم‌های اتحادیه اروپا و شورای امنیت
۱۳۹	گفتار سوم: برجام و تحریم‌های غیرهسته‌ای
۱۴۳	فصل دوم - مخاصمات مسلحانه بین‌المللی و داخلی
۱۴۳	مبحث اول: مخاصمات مسلحانه بین‌المللی
۱۴۴	گفتار اول: اصول بنیادین و برخی اصول مهم حقوق بشردوستانه
۱۴۴	بند اول: اصول بنیادین حقوق بشردوستانه
۱۴۶	بند دوم: برخی دیگر از اصول مهم حقوق بشردوستانه
۱۴۹	گفتار دوم: بررسی قابلیت حمله علیه تأسیسات نفت و گاز از منظر معاهدات و عرف بین‌الملل
۱۴۹	بند اول: بررسی قابلیت حمله علیه تأسیسات نفت و گاز از منظر معاهدات
۱۵۱	بند دوم: بررسی قابلیت حمله علیه تأسیسات نفت و گاز از منظر عرف بین‌الملل
۱۵۳	گفتار سوم: بررسی خسارت‌های جانبی حمله به تأسیسات نفت و گاز
۱۵۳	بند اول: خسارت‌های جانبی حمله به تأسیسات نفت و گاز به محیط زیست

بند دوم: خسارت‌های جانبی حمله به تأسیسات نفت و گاز بر جمعیت غیرنظامی	۱۵۶
گفتار چهارم: جنایات جنگی و مسئولیت بین‌المللی ناشی از حمله به تأسیسات انرژی	۱۵۸
بند اول: ملاحظات مقدماتی در باب جنایات جنگی	۱۵۸
بند دوم: مسئولیت بین‌المللی ناشی از حمله به تأسیسات انرژی	۱۵۹
مبحث دوم: مخاصمات مسلحانه داخلی	۱۶۰
گفتار اول: اصول بنیادین و برخی اصول مهم حقوق بشردوستانه در مخاصمات مسلحانه داخلی ...	۱۶۱
بند اول: اصول بنیادین حقوق بشردوستانه در مخاصمات مسلحانه داخلی	۱۶۱
بند دوم: اصول و قواعد مهم دیگر حقوق بشردوستانه در مخاصمات مسلحانه داخلی	۱۶۳
گفتار دوم: حمله به تأسیسات نفت و گاز در مخاصمات مسلحانه داخلی	۱۶۴
بند اول: قابلیت اعمال اصول حقوق بشردوستانه در حمله به تأسیسات نفت و گاز در مخاصمات مسلحانه داخلی	۱۶۴
بند دوم: مسئولیت بین‌المللی به‌شماره شش: به هنگام حمله به تأسیسات انرژی	۱۶۶
فصل سوم - اشغال نظامی	۱۶۷
مبحث اول: بررسی استفاده از ذخایر و تأسیسات نفت و گاز و چگونگی استفاده از این اموال	۱۷۱
گفتار اول: امکان یا عدم امکان تصرف و استفاده از ذخایر و تأسیسات نفت و گاز	۱۷۱
بند اول: اموال عمومی	۱۷۱
بند دوم: اموال خصوصی	۱۷۳
گفتار دوم: چگونگی استفاده از ذخایر و تأسیسات نفت و گاز به منظور نیروهای اشغالگر	۱۷۴
بند اول: محدوده حق انتفاع دولت اشغالگر از ذخایر نفت و گاز	۱۷۵
بند دوم: نحوه استفاده از درآمدهای نفتی و گازی توسط اشغالگر	۱۷۷
بند سوم: بررسی اختیار دولت اشغالگر در اکتشاف و بهره‌برداری از ذخایر نفت و گاز	۱۸۰
مبحث دوم: تغییر قوانین و مقررات انرژی کشور اشغالی توسط اشغالگر و نهضت مخالف کشور اشغالگر	
نسبت به حفاظت فیزیکی تأسیسات و ذخایر و تأمین ملزومات انرژی جمعیت غیرنظامی ...	۱۸۱
گفتار اول: تغییر قوانین و مقررات انرژی کشور اشغالی توسط اشغالگر	۱۸۲
بند اول: تغییر قوانین سرزمین اشغالی از منظر مقررات لاهه	۱۸۲
بند دوم: تغییر قوانین سرزمین اشغالی به وسیله اشغالگر حسب کنوانسیون چهارم ژنو	۱۸۲
گفتار دوم: تکالیف کشور اشغالگر نسبت به تأمین ملزومات انرژی جمعیت غیر نظامی و نیز حفاظت فیزیکی از تأسیسات و ذخایر	۱۸۳
بند اول: تکالیف اشغالگر نسبت به تأمین ملزومات انرژی جمعیت غیر نظامی	۱۸۴

- بند دوم: حفاظت فیزیکی از تأسیسات و ذخایر انرژی توسط اشغالگر ۱۸۵
- مبحث سوم: پایان اشغال نظامی ۱۸۶
- گفتار اول: مسئولیت نیروهای اشغالگر در نقض حقوق اشغال نظامی ۱۸۷
- گفتار دوم: نواقص معاهدات مربوط به اشغال نظامی ۱۸۹
- فصل چهارم- دزدی دریایی ۱۹۳**
- مبحث اول: دزدی دریایی از منظر حقوق بین‌الملل ۱۹۴
- گفتار اول: تعریف دزدی دریایی ۱۹۴
- بند اول: کنوانسیون حقوق دریاها ۱۹۸۲ ۱۹۴
- بند دوم: کنوانسیون مقابله با اعمال غیرقانونی علیه ایمنی دریانوردی ۱۹۸۸ (SUA) ۱۹۵
- گفتار دوم: نظام حقوقی حاکم بر سرکوب دزدی دریایی ۱۹۶
- بند اول: هدف و کمکرسانی ۱۹۶
- بند دوم: حق ضبط و توقیف ۱۹۷
- بند سوم: حق مرده و تعقیب قانونی ۱۹۷
- گفتار سوم: تحول در دزدی دریایی در پرتو اعمال ارتكابی در آب‌های سومالی و سایر مناطق جغرافیایی ۱۹۸
- بند اول: فعالیت دزدان دریایی در سواحل و حولات جدید پیش روی آن ۱۹۸
- بند دوم: اقدامات شورای امنیت و جامعه بین‌المللی ۱۹۹
- مبحث دوم: چالش‌های حقوقی مبارزه با دزدی دریایی ۲۰۱
- گفتار اول: تعریف محدود و ناقص از دزدی دریایی ۲۰۲
- بند اول: محدود شدن دزدی دریایی تنها به اهدات خصم ۲۰۲
- بند دوم: محدود شدن تعریف دزدی دریایی تنها به کشتی‌های خصوصی ۲۰۳
- بند سوم: محدود شدن تعریف دزدی دریایی تنها به وجود دو کشتی هواپیما ۲۰۴
- بند چهارم: محدود شدن قلمرو دزدی دریایی تنها به دریای آزاد ۲۰۴
- گفتار دوم: عدم شناسایی حق تعقیب فوری معکوس ۲۰۶
- گفتار سوم: عدم محاکمه دزدان دریایی به وسیله کشور دستگیرکننده ۲۰۷
- بند اول: منسوخ بودن مقررات کشورهای دستگیرکننده ۲۰۸
- بند دوم: مشکلات تدارکاتی ۲۰۸
- بند سوم: ملاحظات حقوق بشر دوستانه ۲۰۹
- بند چهارم: ابهام موجود در ماده ۱۰۵ کنوانسیون حقوق دریاها ۲۱۰

گفتار چهارم: چالش‌های حقوقی مربوط به اعمال صلاحیت کشورهای ثالث محاکمه‌کننده.....	۲۱۰
بند اول: ایراد حقوقی مربوط به انتقال دزدان دریایی از سوی کشور دستگیرکننده به کشور ثالث.....	۲۱۰
بند دوم: ایرادهای حقوقی اعمال صلاحیت کشورهای ثالث در محاکمه دزدان دریایی.....	۲۱۱
بند سوم: مشکلات پیش روی کشورهای ثالث در محاکمه دزدان دریایی.....	۲۱۱
گفتار پنجم: عدم تصریح وضعیت حقوقی دزدان دریایی در کنوانسیون‌ها.....	۲۱۲
بند اول: وضعیت دزدی دریایی یک مخاصمه مسلحانه نیست.....	۲۱۳
بند دو: وضعیت دزدی دریایی یک مخاصمه مسلحانه است.....	۲۱۴
گفتار ششم: حق نزدیک شدن، تفتیش و بازرسی کشتی‌ها.....	۲۱۴
گفتار هفتم: پیمانکاران خصوصی (شرکت‌های امنیتی).....	۲۱۵
گفتار هشتم: عدل کنترل: چ‌های به‌دست‌آمده توسط دزدان دریایی.....	۲۱۶
گفتار نهم: عدم جرم‌سازی: ارزی دریای در قوانین داخلی کشورها.....	۲۱۷
مبحث سوم: راهکارهایی برای متفع کردن چالش‌های مبارزه با دزدی دریایی.....	۲۱۸
جمع‌بندی.....	۲۲۱
منابع.....	۲۲۷

پیشگفتار

رشته حقوق انرژی شاخه‌ای از علم حقوق است که در بردارنده موضوعاتی چون حقوق عمومی، حقوق بین‌الملل عمومی و خصوصی، حقوق خصوصی، حقوق محیط زیست و حقوق قراردادهای حوزه‌های تولید، نگهداشت و مصرف انرژی می‌باشد. با وجود اینکه ایران یکی از اولین کشورهایی است که در آن اکتشاف و استخراج نفت صورت گرفته و بیش از یکصد سال از سابقه کشور ایران در حوزه صادرات نفت می‌گذرد، هنوز در دانشگاه‌های ما رشته‌ای خاص مسائل حقوقی حاکم بر ذخائر نفت و گاز، برداشت ذخائر منجمده منابع مشترک نفت و گاز و نیز قراردادهای داخلی و بین‌المللی نفت و گاز وجود نداشت. خوش‌خاتمه‌ای ساعی نویسنده اول این کتاب در برگزاری اولین همایش ملی حقوق انرژی در سال ۱۳۸۸ و ایجاد مؤسسه مطالعات حقوق انرژی در سال ۱۳۸۹، مقدمات تأسیس این رشته در دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران فراهم گردید. متعاقباً محتوای دروس توسط کمیته مربوطه در دانشکده تهیه و به تصویب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری رسید و نهایتاً اولین دوره کارشناسی‌ارشد در سال ۱۳۹۰ و دکترای این رشته در سال ۱۳۹۱ تشکیل گردید و دانشکده تاکنون دانش‌آموختگان زیادی را به حوزه نفت و گاز کشیده است.

علیرغم اینکه رشته حقوق نفت و گاز سال‌هاست در دانشگاه‌های کشورهای دیگر وجود دارد و شرکت‌های بزرگ نفتی نیز در این زمینه کارهای علمی حقیقی انجام داده‌اند، یکی از چالش‌های موجود در این رشته فقدان ادبیات حقوقی متناسب با شرایط ایران است. کشورمان می‌باشد، لذا این ضرورت احساس می‌شود که اساتید و دانشجویان محترم، با تلاش مجدانه خود، ادبیات حقوقی حوزه انرژی به‌ویژه نفت و گاز را با توجه به اصول و ارزش‌های نظام جمهوری اسلامی ایران با بخشند. تدوین کتاب "حقوق بین‌الملل و ابعاد سیاسی نظامی امنیت انرژی‌های فسیلی" با همین نیت صورت پذیرفته است.

اثر حاضر از منظر حقوق بین‌الملل عمومی، موضوع امنیت انرژی را که از امنیتی‌ترین مقوله‌های این رشته است، مورد بررسی و تحلیل قرار داده است. این کتاب می‌تواند برای اساتید، دانشجویان، دست‌اندرکاران و علاقه‌مندان در رشته‌های حقوق، علوم سیاسی، روابط بین‌الملل، مطالعات امنیتی و دفاعی، مطالعات استراتژیک و رشته‌های مرتبط مفید فایده باشد. خصوصاً سیاست‌گذاران عرصه انرژی می‌توانند از مطالب این کتاب بهره‌گیرند. امنیت انرژی، اعم از امنیت عرضه و امنیت تقاضا، نه تنها از موضوعات مهم و راهبردی کشورهای مصرف‌کننده و تولیدکننده محسوب می‌شود، بلکه آثار آن در صلح و امنیت بین‌المللی نیز حائز اهمیت است.

ادبیات موجود در حوزه امنیت انرژی، عمدتاً به ابعاد سیاسی و اقتصادی پرداخته و کمتر از دیدگاه حقوقی به ابعاد مختلف امنیت انرژی توجه شده است. لذا نگارندگان اثر در راستای رسالت علمی خود تلاش نموده‌اند تا در حد توان این خلاء را کاهش دهند. امنیت انرژی از ابعاد مهم سیاسی، نظامی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی برخوردار است، که در این کتاب تلاش شده است ابعاد مختلف حقوقی امنیت انرژی، از جمله در مخاصمات مسلحانه، اشغال نظامی، دزدی دریایی و تحریم‌های اقتصادی، تجزیه و تحلیل گردد. در این راستا، اسناد بین‌المللی باتوجه به ناامنی‌های موجود در حوزه انرژی به‌ویژه نفت و گاز مورد بررسی قرار گرفته، تا حدود و ثغور حقوق و تعهدات دولت‌ها و سازوکارهای رفع این ناامنی‌ها به‌صورت واضح و روشن در اختیار مخاطبین محترم قرار گیرد. در نهایت بر خرد لازم می‌دانیم از تلاش‌های بی‌شائبه همه عزیزانی که در فرایند چاپ و انتشار این اثر مشارکت داشته‌اند، به‌ویژه جناب آقای دکتر ملکوتیان و جناب آقای نظام‌آبادی و دست‌اندرکاران در مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران تقدیر و تشکر نماییم. امید است این تلاش علمی انتظارات اولیه دانشگاهیان و علاقه‌مندان به امنیت انرژی را برآورده ساخته و نگارندگان را از پیشنهادات و رهنمودهای خود بهره‌مند سازند.

دکتر الهام امین‌زاده

دکتر احمد مؤمنی راد

ناصر خداپرست